

наши слова

Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмेўлі!
ФРАНЦІШАК БАГУШЭВІЧ

Газета выходзіць з сакавіка 1990 года

№ 20 (1535) 19 ТРАЎНЯ 2021 г.

Аднаўленне касцёла ў Будславе - справа ўсёй Беларусі і ўсіх беларусаў

На аднаўленне пацярпелага ад пажару касцёла Унебаўзяцця Найсвяцейшай Панны Марыі ў Будславе (Мядзельскі раён Менскай вобласці) сабрана 330.033 рублі, сведчаць звесткі на парафіяльным сайце. Акрамя гэтага, у межах кампаніі па зборы сродкаў на аднаўленне нацыянальнага санктуарыя, запушчанай беларускай супольнасцю ў Польшчы на інтэрнэт-платформе zrzutka.pl, сабрана 4.611 золотых (1.236 далаляраў). Ініцыятары паставілі мэту сабраць 30 тыс. золотых (прыблізна 8 тыс. долараў). Кампанія завяршаеца праз тыдзень. Тэлеграм-канал "Адновім Будслаў разам!", створаны для каардынацыі валанцёраў, якія жадаюць дапамагчы ў ліквідацыі наступстваў здарэння, паведамляе, што 12 траўня быў атрыманы дазвол на разбор рэшткаў даху. Да наступнага дня ўнутры касцёла разабралі абгарэлую частку, прыбралі вуглі, для прасушки паднялі на падстакі алтары і драўляныя лаўкі, прынялі меры для прасушки аргана. 14 траўня ў касцёле ўсталявалі кантролеры вільгаці, 15 траўня - ачысцілі дах ад буйнога смецця, ачысцілі тэрыторыю побач з касцёлам ад попелу, вуглёў і тэхнічнага смецця, выставілі дзялітковыя агароджы.

Як паведамлялася, 11 траўня ў будслаўскім касцёле здарыўся пажар, з-за якога абрынуўся дах. Абраz Маці Божай Будслаўской, Святыя Да-

сандр Лукашэнка 14 траўня пасля наведвання фермерскага экарынка ў

Беларускай бібліятэцы ў Лондане - 50 гадоў

най вайны і апекаваліся духоўным патрэбамі беларусаў у Вялікабрытаніі. Бібліятэка таксама з'яўляецца велізарнай заслугай айца Аляксандра Надсаны, які памёр у 2015 годзе, расказвае член Бібліятэчнай рады Яраслаў Крывой.

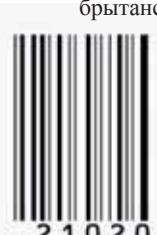
- Гэта яны ўнеслі найболь-ши
ўнёсак у развіцці бібліятэкі. Акрамя
таго, шэраг навукоўцаў беларускага
і замежнага паходжання, напрыклад
брэганскаага, таксама бралі актыўную
удзел у развіцці бібліятэкі.
Але тых людзей, якія памятаюць
іх заснаванне бібліятэкі

цию книг, архіваў і перыядычных выданняў пра Беларусь, выдадзеных за яе межамі. У Бібліятэцы ёсць калі 40 тыс. тамоў книг і камплектаў газет і часопісаў. Сярод іх фрагмент першай книгі "Царстваў" Ф. Скарыны, Статут Вялікага Княства Літоўскага 1588 г., рэдкія беларускія выданні, надрукаваныя ў Кудзінне, Вільні і Супраслі, першадрукі зборнікаў М. Багдановіча, К. Буйло, М. Гарэцкага, Я. Купалы, М. Танка, Ядвігіна Ш. і іншых беларускіх пісьменнікаў, першавыданні прац гісторыкаў А. Гваныні, А. Каяловіча і інш., творы эмігранцкіх

рабеларускамоуныя
1682 гг. ...

9 772073 703003

21030

Дарыў дзесям роднае слова

110 гадоў з дня нараджэння Васіля Віткі

Беларускі паэт, перакладчык, публіцыст, класік беларускай дзіцячай літаратуры Васіль Вітка нарадзіўся 16 траўня 1911 года ў вёсцы Еўлічы на Случчыне. Сапраўднае яго прозвішча Цімох Крысько. Паходзіў творца з сялянскай сям'і. бацька быў ваенным фельчарам, шукаў заробку ў Сібіры, працаваў рознарабочым на чыгунцы. З 1912 года сям'я жыла ў Омску. Пасля Каstryчніцкай рэвалюцыі 1917-га маці разам з дзецьмі вярнулася ў родную вёску Еўлічы. Пазней вярнуўся з фронту і бацька. Скончышыў вёсцы трох класаў, Цімох як выдатнік здаў экзамены экстэрнам за чацвёрты ў суседній сямігодцы, аднак вучыцца далей не было грошай. Сам навучаў маладетніх дзяцей за харчы і невялікую прыплату. Навучаўся кавальскай працы ў кузні суседа. У 1928 годзе скончыў Слуцкую прафесійную школу, пасля працаваў слесарам на Бабруйскім дрэваапрацоўчым камбінаце. Потым была журналістская праца ў заводскай шматтыражцы, рэдакцыях розных газет - бабруйскага "Камуніста", жлобінскага "Ударніка", у сталічных "Чырвонай змене", "Літаратуры і мастацтве", часопісе "Полныя рэвалюцыі". У Бабруйску Вітка пазнаёміўся з пісьменнікам Міхасём Лыньковым, што істотна падтлывала на далейшы лёс маладога пісьменніка. Васіль Вітка ўдзельнічаў паходзе Чырвонай Арміі ў Заходнюю Беларусь. Перад Другой сусветнай вайной працаваў сакратаром Беластоцкага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў БССР. З прыходам вайны на беларускую зямлю працаваў у рэдакцыі газеты "Савецкая Беларусь", а з 1942 года - у аддзеле праагітанды і агітацыі ЦК КПБ, быў рэдактарам масавых выданняў для акупаваных раёнаў. Супрацаваў з сатырычнымі часопісамі "Партызанская дубінка" і "Раздавім фашистыкую гадзіну". З дня ўтварэння часопіса "Беларусь" (студзень 1944 года) Васіль Вітка працаваў яго адказным сакратаром, з 1948-га - намеснікам, з 1951-га - галоўным рэдактарам газеты "Літаратура і мастацтва". У 1957-74 гадах - галоўны рэдактар часопіса "Вясёлка". У 1974-87 гадах быў сябрам сцэнарна-рэдакцыйнай калегі кінастудыі "Беларусьфільм". Друкаўца Васіль Вітка пачаў у 1928-м годзе. Першы зборнік вершаў "Гартаванне" выйшаў у 1944-ым у Маскве. Затым выйшлі зборнікі паэзіі "Поўдзень", "Вернасць",

шы", "Беларуская калыханка", "Праводзіны лета", "Вышыні святыя", "Случчына", "Трэція пеўні", зборнік сатыры і гумару "Для дома, для альбома і трохі для эпохі". Для дзяцей выдаў кніжкі пазіі і вершаваных казак "Вавёрчына гора", "Буслінае лета", "Казка пра цара Зубра", "Дударык", "Азбука Васі Вясёлкіна", "Казкі", "Чытанка-маляванка", "Хто памагае сонцу", "Ладачкі-ладкі", "Мы будуем метро", "Мінскія балады", "Казкі і краскі", "Госці", "Загадка пра зярнітка", "Дзецым" (выбранныя творы ў дзвюх кнігах), "Свята дружбы", зборнік апавяданняў "Зайчык-вадалац". У 1973 годзе выйшлі Выбранныя творы ў двух тамах. Вітка - аўтар п'есаў "Прамень будучыні", "Шчасце паэта", прысвечанай Янку Купалу. Напісаў многа літаратурна-крытычных і публіцыстычных артыкулаў на этычныя і выхаваўчыя тэмы. Васіль Вітка ведамы таксама як перакладчык. У 1977-ым выдаў кнігу дзённікаў, нарысаў і апавяданняў "Дзееці і мы", у 1982-ім - кнігу "Урокі", у 1988-ым - "Азбука душы". Адзін з аўтараў чытанак "Роднае слова" для першага, другога і трэцяга класаў. У 1991 годзе быў узнагароджаны ордэнам Францыска Скарыны. Паводле ўспамінаў унучкі, Юліі Чарняўскай, пасля незаконнага рэферэндума 1995 года аб змяненні дзяржаўнай сімвалікі на новую. Васіль Вітка напісаў да гэтай падзеі верш, пасля якога яго імгненна перасталі друкаваць, а пасля смерці на могілках раптам не стала месца для яго пахавання, беларускае тэлебачанне не сказала ні слова пра смерць заслужанага дзеяча культуры, не ўдалося таксама дамагчыся мемарыяльнай дошкі на яго дому.

яго доме.
Памёр Васіль Вітка 5 ліпеня
1997 года ў Менску.

Беларускае Радыё Рацыя.

Як без прымусу вярнуць беларускую мову

14 траўня 1995 года ў Беларусі адбыўся рэферэндум, у выніку якога змянілася дзяржаўная сімволіка, а беларуская мова перастала быць адзінай дзяржаўнай. Гісторык і даследчыца моўнай палітыкі Алена Маркава расказвае пра тое, як у будучыні можна будзе выправіць маргіналізацыю беларускай мовы, якая працягваецца апошнія 26 гадоў.

Алена Маркава

- Ці былі ў 1990-я гады пратэсты супраць беларускай мовы і сімвалу?

Сітуацыя была абсалютна адваротная. Былі калектывныя лісты, але ў падтрымку беларускай мовы. Гэта была вельмі масавая з'ява. Рабочыя калектывы пісалі лісты за беларускую мову. Не было пратэстаў, мітынгаў супраць беларускай мовы як адзінай дзяржаўнай. Была масавая хвала прыніццю нацыянальнай мовы як адзінай дзяржаўнай. Мова была знакам новага жыцця.

- Ці навязвалася беларуская мова ў 1990-я?

Заканадаўствам прадугледжваўся паступовы пераход. Былі прадугледжаны моўныя курсы і г.д. Гэта было без прымусу. Былі акрэслены меры для плаўнага пераходу. Перш, чым прыніць беларускую мову як адзіную дзяржаўную, урад спытаўся ў грамадзян. Лісты ў падтрымку беларускай мовы пісалі нават рускія ў Беларусі.

- Чаму тады ўзнікла ідэя рэферэндуму?

Гэта тлумачыцца настроем пэўнага кола чыноўнікаў, якія заўсёды апелявалі да савецкіх традыцый. І калі ўзнікла магчымасць, то быў арганізаваны рэферэндум. Ініцыятыва паходзіла ад іх, а не ад грамадзян. Пры тым, што працэс пераходу на беларускую мову адбываўся спакойна. Не было ніякіх з'яў, якія б сведчылі аб tym, што чынавенства рэагуе на сігналы зізу.

- Як павінна выпраўляцца проблема беларускай мовы ў будучыні?

Калі адбудуцца перамены, то многія могуць запярэчыць: а навошта вы гаворыце пра мову, давайце займацца эканомікай або геапалітыкай. Але не існуе такога паняння, што пра мову гаварыць рана ці позна. Наша мова цяпер у крытычным стане. Беларускую мову неабходна абавязціць адзінай дзяржаўнай мовай. Яе статус павінен быць прыярытэтны. Інакшы мы нічым не будзем адрознівацца ад суседзяў. Наш распазнавальны знак - мова, і мы павінны яе культиваваць.

- Навошта чапляцца за адну мову, калі свет стаў глабальнym?

Калі мы паглядзім на іншыя краіны ў Еўропе, то тыя ж шведы, якія часта гавораць панангельскую лепш, чым хто заўгодна, культывуюць сваю нацыянальную мову і падтрымліваюць яе на ўсіх узроўнях. Мы яшчэ не саспелі да таго, каб адмаўляцца ад сваіх мовы.

- Ці падтрымаюць сёння беларусы статус беларускай мовы як адзінай дзяржаўнай?

За гады русіфікацыі, калі беларуская мова негалосна была на другаснай пазіцыі, або трэцяй ці чацвёртай, вырасла пакаленне, якое не мае адносін да беларускай мовы. Яны не разумеюць, наўшта ім беларуская, калі можна размаўляць па-расейску. Гэта пытанне да тых людзей, якія падтрымліваюць сёння перамены. Ці падтрымаюць яны і новую мову, як адзінную дзяржаўную?

- Ці прымальная працягова дзвюхмоўя з разлікам у будучыні перайсі на адзіную беларускую?

Пытанне: а калі той светлы момант надыдзе? Тут існуе небяспека, што гэта будзе адкладацца на пазней - маўляў, а цяпер эканоміка, або палітыка. А мова, можа, некалі пазней. Гэта нібыта кампраміс, але не зразумела, калі будзе адпаведны час. Пры любых абставінах беларуская мова павінна мець прыярытэтны статус.

- Як можна на практыцы пашыраць ужытак беларускай мовы?

Пачынаць трэба ад пашырэння прэстыжу мовы. Не толькі на сімвалічных узроўнях. Калі вышэйшая слай, палітыкі, дзяржаўныя дзеячы пачнунць размаўляць па-беларуску, гэта ўжо будзе адзін з першых сігналаў, што гэта мова прэстыжнай сацыяльнай камунікацыі.

Далей дзяржаўныя СМИ павінны пераходзіць на беларускую. А камерцыйныя СМИ пасля будуць рэагаваць на попыт.

Важна прасоўваць нацыянальную мову на адукацыйным

узроўні. Гэта павінна быць без прымусу - дзякуючы дзяржаўным прэферэнцыям.

- Хто павінен усім гэтым займацца?

Гэты працэс будзе маштабным. Будзе неабходна стварыць хадаць б часовую камісію па нацыянальных пытаннях, якая будзе каліраваць гэтыя дзеянні і кантроліруць мерапрыемствы.

- Ці павінна моўнае пытанне выносіцца на новы рэферэндум?

Такія пытанні не могуць выносіцца на рэферэндум. Нельга паўтарыць памылкі 1995 года. Немагчыма выносіць на галасаванне рэчы, якія ёсць часткай нацыянальна-гістарычнай адметнасці. Я лічу, што рэферэндуму будзе павінна.

Гэта павінна быць у пакенце новых пераменаў, якія будуть прыняты. Но потым можа быць позна. Пасля можа не быць месца на гэтыя пытанні.

Калі статус беларускай мовы як адзінай дзяржаўнай будзе прыняты, то трэба выкарыстоўваць досвед іншых дзяржаў, каб рабіць гэта найлепшым чынам. Тут справа не ўтым, што нехта будзе прымушаць людзей гаварыць на адной мове. Павінен быць паступовы графік пераходу, з курсамі, каб гэта не было прымуса. Так, як было ў нас да 1995 года. Гэтыя механізмы і трэба выкарыстоўваць.

- Колькі патрэбна часу на вяртанне беларускай мовы ва ўжытак?

Як паказвае досвед беларусізацыі 1920-х або 1990-х, неабходна трохі больш, чым 5 год, каб гэта было паспяхова. Трэба, каб гэта палітыка начала самапрападукавацца, каб яна ўкаранилася настолькі, каб не было патрэбы абапірацца на падтрымку зверху.

Прынамсі 6-7 год такое павінна працягвацца, каб гэтыя меры далі плён. Хутка гэта не адбудзеца. Трэба доўга, старанна і асцярожна працаваць, каб гэта не выклікала адпрэчвання. Таму трэба больш часу.

Гутарыў Дзмітры Гурневіч.

Міжнародны конкурс названы ў гонар хормайстра, лекара і святара ў адной асобе

14-16 траўня на Беларусі ў дыстанцыйным фармаце праводзіўся I Міжнародны харавы конкурс імя В.У. Роўды, прымеркаваны да 100-годдзя гэтага выбітнага дзеяча беларускага харавога мастацтва. Конкурс націраваны на папулярызацію харавога мастацтва і ўдасканаленне выкананчага майстэрства харавых калектываў з розных краін.

Удзел у конкурсе стаўмагчымасцю выкананца харавое сачыненне беларускага кампазітара, беларускія народныя песні ці творы замежных кампазітараў, атрыманы адзнаку і рекамендацію ад журні - вядомых майстроў харавога мастацтва.

Роўда з'яўляўся выдатным інтэрпрэтатаром літургічнай музыкі.

З 1975 года прафесар Роўды быў мастацкім кірауніком канцэртнага хору Беларускай акадэміі музыкі. За гэты час ім было падрыхтавана больш за 800 хормайстраў. Віктар Роўда шчодра дзяліўся сваімі ведамі з вучнямі. Сёння сотні яго вучняў кіруюць царкоўнымі і прафесійнымі харавымі калектывамі, спявачымі і выкладающимі музыку і спевы дзецям.

Віктар Уладзіміровіч казаў, што каханне і агонь па сваім сутнасці сіоністы - так было ў яго жыцці. Ён горача любіў дыры

Віленскага ўніверсітэта па спецыяльнасці "хірург". Маэстра не аднойчы прызнаўся, што ён лекар, святар і артыст у адной асобе. Пазней Віктар Роўда скончыў аспірантуру пры Маскоўскай кансерваторыі і вучыўся ў выдатнага харавога дырыжора Аляксандра Васілевіча Свешнікова.

Усю творчую энергію, веды, вопыт Віктар Уладзіміровіч Роўда накіроўваў на тое, каб хоры сталі высокапрафесійнымі калектывамі, атрымалі папулярнасць у Беларусі і за межамі. Хормайстару былі ўласцівы ўдумлівае стаўленне да музычных твораў, імкненне да высокай якасці шматгалосся, глыбокая інтэрпрэтацыя музычных твораў. Таксама Віктар

жыраванне, сваю працу, студэнтаў, родную Смаргонь, жонку.

Професар Роўда сустракаўся з Свяцейшым Патрыярхам Алексіем II, з Папам Рымскім Янам Паўлом II, з англійскай каралевай Елізаветай II.

Віктар Роўда адышоў у вечнасць 18 лістапада 2007 года, маэстра пахаваны на Усходніх могілках у Менску. На яго надмагіллі напісаны: "Спявайце Богу майму, спявайце!"

Эла Дзвінская.

На фота аўтара:

1. Віктар Роўда;
2. Харавы калектыв "Імпраўізация", удзельнік I Міжнароднага харавога конкурсу.

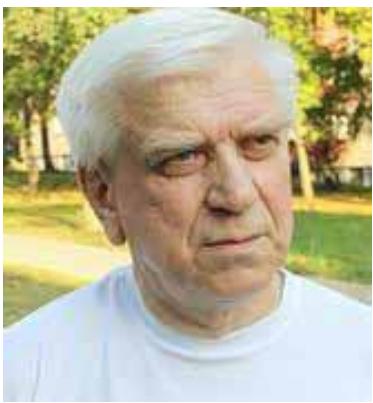

Родныя набліжалі Дзень Перамогі

"Пакуль і мы,
і ўнукі будзем жыць,
Нам тъя дні і ночы не забыць".
Mikhail Yesen.

**Успамінае Сяргей Іванавіч
Законікаў:**

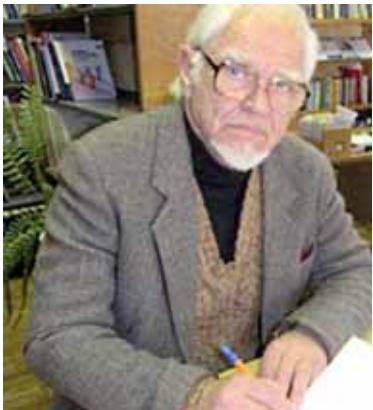
- Мой бацька Іван Законікаў быў зенітчыкам. Ён ваяваў на Украіне, а пасля Перамогі вярнуўся на Беларусь. Бацькі пазнаёміліся яшчэ да вайны. Мама, Валянціна Фёдаравна, была сувязной партызанскага атрада, а затым знаходзілася ў атрадах, якія дзеянічалі ва Ушацкім, Бешанковіцкім і Лепельскім раёнах.

Мой старэйшы брат Міхась нарадзіўся ў 1942 годзе. Як толькі матуля скончыла карміць яго грудзьмі, ён застаўся на руках бабулі, якая яго даглядала, а мама пайшла ў партызанскі атрад. Пазней ёй давялося перажыць партызансскую блакаду ля возера Палік у Барысаўскім раёне. Яны былі ў акруженіні, сядзелі ў багне, у твані, адтуль мама выйшла зусім хворая. Пасля вайны мама працавала настаўніцай ў Глыбачыцы Вушацкага раёна Віцебскай вобласці, дзе праішло маё дзяцінства.

**Успамінамі падзяліўся
пісьменнік Энерест Васільевіч
Ялутін:**

- Мой бацька Васіль служыў артылерыстам. Ён быў пакліканы ў войска яшчэ за некалькі месяцаў да пачатку вайны будаўцаў Берасцейскія ўмацаваніні. Яму ўдалося выжыць, ён вярнуўся праз год пасля вайны, бо быў афіцэрам і год даслужваў, рыхтуючы артылерыйскія кадры.

У 1945 годзе мы з маці жылі на вёсцы ў дзедавай хаце, куды мама здолела з трывма дзецьмі перайсці з Дуброўна.

У вясновы час я знайшоў гранату і засунуў яе пад шуло. Па-

чуюся выбух, я быў паранены асколкам, аглушаны і кантужаны, да мяне прыядзіха вайсковы ўрач. І вось 9 траўня з сельсавета перадалі радасную навіну, што надышла Перамога над фашистскай Германіяй! Я выбраўся з хаты на вуліцу, з перабітаванымі кульцамі, у сваіх бінтгах, і цешыўся радаснай навінай разам з усімі!

Падчас працы над аповесцю "Мсціслаўца посах" я падымаў вялікі гісторычны матэрыял, перачытваў Біблію. І зараз шмат разважаю над тэкстамі Старога Запавета і пішу на гэтую тэму.

**Успамінае пісьменнік Віктар
Філімонавіч Карамазаў:**

- У час Вялікай Айчыннай вайны я жыў з бацькамі ў Чувашыі, Татарстане, Ульянаўскай вобласці. Ва Ульянаўскай вобласці мы трапілі пад бамбёжку, я згубіўся, і бацька мяне знайшоў на ваенным заводзе, дзе рабілі снарады і міны. Я патрапіў у інтэрнат для беспрытульных дзяцей. Нас апраналі ў салдацкія неданоскі і кармілі... 9 траўня я сустрэў у родным Крычаве.

Усю гэту зіму я працаваў за друкарскай машынкай. Абыходзіў тэрыторыю парку і вяртаўся дадому. Спадзяюся, калі нешта прасвятле ў грамадскім жыцці, тады спытаюць, а што ты зрабіў? Я застаўся верным сваім ідэалам у літаратуре і мастацтве, пішу пра лёсі беларускіх мастакоў.

**Гаворыць Іраіда Шмакава,
фельчар:**

- Мы сустрэлі Перамогу з нашым вайсковым шпіталем у Барысаве. Я нарадзіўся ў Бранску, скончыла сямігодку, а пасля яе - медыцынскую вучэльню. Апынулася на службе ў вайсковым шпіталі, які з Казані перадыслакавалі на Волхавскі фронт. Там ішлі цяжкія бай. 849-ты артылерыйскі полк быў на самай перадвой. Мы рабілі перавязкі байцам, цяжка парапененых перапраўлялі ў тыл. У мірны час я знаходзілася на розных работах, бо муж быў вайскоўцам.

Запісала Эла Дзвінская.

Група жыхароў з Магілёўшчыны здзейніла вандроўку да наваградскіх сясцёр-пакутніц

10 і 11 траўня 2021 года, у святочна-памятны дні, група вернікаў з Магілёўшчыны (Магілёў, Мсціслаў, Шклов) здзейнілі вандроўку-паломніцтва ў горад Наваградак, дзе маліліся і выказвалі ўдзячнасць дабраслаўлённым сёстрам-манахіням за складзеную ахвяру.

Асноўная група паломнікаў - гэта вернікі-католікі. Таксама ў паломніцтве ўдзельнічалі і асобныя праваслаўныя вернікі. Арганізаторам і кіраўніком вандроўкі быў ксёндз-пробашч Шкловскага касцёла Пятра і Паўла Міхал Бубен. На пачатку вандроўкі, разваражаючы над тэмай пакутніцтва сясцёр з Наварадка, святар адзначыў, што іх рашэнне аддаць жыццё за бліжніх не было мімалётным імпульсам, але вынікала з моцнага малітоўнага фундамента, які дазваляе рабіць адважныя крокі.

- Так і мы падчас шляху будзем загартоўваць нашу веру, каб з яе дапамогай прымачы мудрыя і смелыя рашэнні ў сваёй паў-

да пабудаванага на пачатку XII ст. гарадзенскім князем Усеваладам Яраславічам горада. Будаўніцтва новага ўмацаванага цэнтра ў першай палове XII ст. было здзейнінена на Замкавым узвышышы, ён ахопліваў сённяшнія Малы замак і Зам-

Звычайна нашая штодзённасць складаецца з манотонных і рутінных спраў. Менавіта такія вандроўкі дапамагаюць нам вырывацца з гэтай руціны. Даўрануўшыся да святых і культурна-асветніцкіх мясцін, такія падарожжы дапамагаюць яшчэ больш пазнаць сваю Радзіму, сутнасць храсцянскай веры. Шчыры дзякую усім, хто спрыяў нашаму падарожжу і асабліва ксяндзу-пробашчу Шкловскага касцёла Пятра і Паўла Міхалу Бубену.

кавую гару. Завяршылася паломніцтва супольнай малітвой у Батароўскім лесе на месцы пакутніцкай смерці сясцёр.

Таксама магілёўскія вернікі наведалі Дом Святой Тройцы ў Баранавічах. Тут, у капліцы, адбылася імша, сяброўская вячэра, а потым пілігримы ўладкаваліся на адпачынак. На наступны дзень адбылася сустрэча ў рэдакцыі культурна-рэлігійнага часопіса "Дыя-

сядзённасці, - падкрэсліў ксёндз Міхал.

Непасрэдна ў Наваградку ў фарным касцёле для магілёўскіх вернікаў была адпраўлена ўрачыстая Святая Імша на ўспамін 11 Дабраславёных сясцёр-пакутніц, якую ўзначаліў ксёндз Міхал Бубен. Потым усе прысутныя ўшанавалі рэліквіі Дабраславёных.

У гэты ж дзень магілёўскія вернікі азнаёміліся з кляштарам манахіні Кантргації Сисцёр Найсвяцейшай Сям'і з Назарэта (назаратанкі) і іншымі памятнымі мясцінамі старожытнага Наваградка. Гэтыя беларускія горад прыйшоўшы ад пасёлка дрыгавічоў, які ўзniк у X ст., гандлёва-рамеснага паселішча і цэнтра воласці XI ст.

лог" і агляд музейнай экспазіцыі "Дарогаю Бібліі". Музейная экспазіцыя прадстаўлена мноствам розных экспанатаў, якія знаёміць з біблейскім светам, даюць магчымасць зразумець эпоху і ўмовы, у якіх стваралася самая асноўная кніга - Біблія. Разнастайныя экспанаты дапаўняюць вялікае мноствы фотадздымкаў са Святой Зямлі, якія зроблены святаром і фотамайстрам Карнеліем Конекам. Гэтыя культурна-асветніцкія асяродкі ўтульна размясціліся ў будынку баранавіцкага Дома Святой Тройцы.

На шляху падарожжа магілёўскія паломнікі таксама рабілі прыпынкі каля Мірскага і Нясвіжскага замкаў.

У лесе за горадам манахіні былі расстрэляны, а мужчыны вярнуліся ў свае сем'і. Пасля вайны 19 красавіка 1945 г. целы сясцёр-пакутніц былі перанесены і пахаваны каля Белай Фары ў Наваградку. 27 верасня 1991 г. іх рэліквіі перанеслі ў склеп у бочнай капліцы касцёла. 5 сакавіка 2000 г. Рыме адбылася беатыфікацыя 11 сясцёр назаратанак.

Алесь Грудзіна,
удзельнік вандроўкі.
Фота аўтара.
На здымках: 1. Белая фара ў Наваградку; 2. Імшу адпраўляе Міхал Бубен; 3. Знак на месцы расстрэлу сясцёр-пакутніц; 4. Саркафаг з рэліквіямі сясцёр-пакутніц.

Геаграфія знакавых месцаў памяці пра Я. Карскага і яго родных

Да 160-годдзя з дня народзінаў і 90-годдзя з дня смерці (1.01.1861 - 29.04.1931)

(Працяг. Пачатак у папярэдніх нумарах.)

22. Смаленск. У выданне "Беларусы" Я. Карскім уключана карта з навуковых меркаванняў. І хоць там шмат спрэчных пытанняў, асабліва пры параўнанні з картай другога буйнога вучонага-гісторыка Мітрафана Доўнтар-Запольскага, але і яна была важкім аргументам у спрэчках вядомых вучоных, асабліва палітыкаў, калі на пачатку XX стагоддзя ў беларусаў з'явілася магчымасць аднавіць сваю дзяржаву насыць. Акадэмік Гаўрыла Гарэцкі (брат Максіма Гарэцкага) згадваў, што Аляксандар Чарвякоў у Смаленску заўёды насыць пры сабе карту Карскага, складзеную ў колкі разоў, захоўваў у бакавой кішэні. Як толькі здаралася якая спрэчка з расійскімі палітыкамі, дык ён - за мапу: "Вось глядзіце, тут чорным па белым пазначаны межы Беларусі! І не мною гэта прыдумана і зацверджана, а расійскімі вучонымі".

23. Петраград-Менск. У 1918 годзе ў петраградскай беларускамоўнай газете "Дзянніца" № 38 (19.11.1918 г.) паведамляеца аб прызначэнні Я. Карскага начальнікам акругі народнай асветы ў Менску, пры начальніку акругі прызначана калегія, у склад якой ўвайшлі, акрамя прафесара Карскага, Вацлаў Іваноўскі і Браніслаў Тарашкевіч. У Менскай газете ў старой арфографії "Белорусская Рада" № 3 1918 года за 23 студзеня (5 лютага) у артыкуле "Границы Белоруссии" чытаем: "В момент, когда на мирных переговорах решается судьба оккупированных немцами областей, мы Белорусы обязаны заявить как немцам, считающим Виленскую и Гродненскую губернии Литвой, так и г. Троцкому, решившему говорить от имени нас, что они говорят и спорят о судьбе народа не зная кто он такой, каковы желания и где границы разселения Белорусского племени. Исследователь и знаток Белорусского края профессор Петроградского университета историк Карский следующим образом очерчивает площадь России, на коей живёт белорусское племя... (у артыкуле ідзе пералік геаграфічных абъектаў, у межах якіх жывуть беларусы. Безумоўна гэта ўзята ўсё з працаў Я. Карскага, магчыма і Доўнтар-Запольскага...) единственный защитником белорусского народа, по вопросу о судьбе оккупированных областей должен быть специальный делегат от Совета Всебелорусского Съезда, который возможно скорее должен явиться в г. Брест...".

Паведамляеца ў гэтай газете і пра разгон Усебеларускага з'езда: "В ночь с 17 на 18 декабря 1917 года первый всебелорусский съезд в городе Минске разогнан пьяной толпой большевитских солдат под предводительством пьяного же начальника гарнизона Кривошеек(н)а и председателя военно-революционного комитета Ланде(ра) за то, что вынес резолюцию о краевой белорусской власти. На заседание съезда были введены солдаты, пустившие в ход приклады. В зале участники съезда устроили баррикаду и в присутствии большевиков, преодолевавших ее, вынесли резолюцию о непризнании большевитской власти, выделили совет съезда, которому и поручили дальнейшую работу: арестовали 26 человек, в том числе одна девица. Просим телеграфно распоряжения товарища Троцкого о прекращении гонения на съезд и выражения порицания комисарам западной области. Так самоопределяют народности большеви-

ки! 18 декабря 1917. Исполнительный комитет белорусской центральной войсковой рады, г. Минск".

24. Пецярбург-Менск-Ленінград. Да "нашаніўскай" пары была "шыпілаўская"-канец 1890-х і першае дзесяцігоддзе ХХ стагоддзя, а для клерыкаў да 1918 года, як піша гарадзенскі даследчык-культуролаг Янка Трацяк. Лектар і бібліятэкар, паліплот (авалодаў больш як 20 мовамі) Браніслаў Эпімах-Шыпіла быў звязном, якое злучала рамантыкаў і народнікаў-дэмакратаў з новай хваліяй свядомага нацыянальнага адраджэння да 1918 года, калі зачынілі духоўную акадэмію. (Я. Трацяк. Беларускае каталіцкае духавенстваля выпокуа сацыякультурнай ідэнтыфікацыі. Гродна. ГрДУ. 2013, с. 179-181). У канцы 1912 г. ужо афіцыйна ў Пецярбургу быў зарэгістраваны ўніверсітэцкі літаратурна-навуковы гуртак. Гурткоўца было шмат, толькі арганізацыйная рада складала каля 20 чалавек. Прыходзілі і чыталі лекцыі найлепшыя філологі-акадэмік Аляксандар Шахматоў (яго родная сястра Масальская-Сурына мела на Беларусі маёнтак Глыбокае і напісала ўспаміны пра брата і сям'ю, машынапісная копія "Гісторыя з геаграфіяй" захоўваючца ў Осла), Яўхім Карскі, Іван Бадуэн дэ Куртганэ, Аляксандар Пагодзін, Сямён Венгераў. Старатам гуртка быў студэнт Браніслаў Тарашкевіч. Выступалі з дакладамі па беларускай тэматыцы будучыя выдатныя беларускія дзеячы: Браніслаў Тарашкевіч, Рамуальд Зямкевіч, Антон Грыневіч, Клаудзій Дуж-Душэўскі, Аркадзь Смоліч, Яўген Хлябцэвіч, заходзіў сюды і Янка Луцэвіч (Купала), прысвяціўшы сябрам гуртка свой верш "Прарок".

Піянер беларускага адраджэння, высокаадукаваны, рэлігійны Б. Эпімах-Шыпіла стварыў таксама з будучых святароў-беларусаў гуртак і ў рым-каталіцкай духоўнай акадэміі, многія святары паплюблі мову і папулярызувалі яе паўсюль - у ліку першых былі Францішак Будзька, Адам Лісоўскі, Францішак Грынкевіч (пахаваны ў Гародні-працягваў справу Б. Эпімах-Шыпілы, з гуртка Ф. Грынкевіча - Зоська Верас, як і іншыя духоўныя дзецы і ўнуکі Б. Эпімаха-Шыпілы сталі ўжо наступным звязном беларушчыны на Беларусі), Генрых Бета, Адам Станкевіч, Янка Семашкевіч (Янка Быліна), Канстанцін Стаповіч (Казімір Сваяк), Віктар Шутовіч, Вінцэнт Гадлеўскі, Андрэй Цікота і іншыя.

Беларускі менеджар культурнага адраджэння і першы беларускі акадэмік. Ужо немалады каардынатор-менеджар беларускіх гурткоў у Пецярбургу Браніслаў Эпімах-Шыпіла, амаль аднагодак Я. Карскага, вернецца на радзіму ў Менск у 1925 годзе, а з 1924 года стане правадзейным членам Інбелкульта (Я. Карскі быў членам Інбелкульта да 1924 года), як і Я. Карскі ахвяруе каля 5 тысяч кніг са сваёй бібліятэкі, толькі ўжо для Акадэміі навук. У 1930, як і Я. Карскі арыштаваны (ДПУ БССР, Я. Карскі другі раз арыштаваны ў Ленінградзе ў 1930), як і Я. Карскі пасля арышту 1919 года ў Менску праз кароткі час быў вымушаны з'ехаць ў Ленінград, дзе знойшоў апошні прытулак у 1934 годзе. Імя Браніслава Эпімаха-Шыпілы таксама патрабуе шырокай мемарыялізацыі на Беларусі. На радзіме - Полаччыне (Залессе) усталяваны вялікі валун з шыльдай, які нагадвае і абрывы Беларусі, як валун з шыльдай у Мігова Я. Карскаму. Выдатна! У Менску, на шыльдзе "Інбелкульта" таксама ўзгадваецца яго імя. А ці

Фота 18. Памятны знак Б.Эпімах-Шыпілу ў Залессе

знойдущца новыя беларускія менеджары, каб пакінуць пра Браніслава Эпімах-Шыпілу большую памяць у Полацку, Віцебску і Менску? Ен гэтага варты!

25. Ятра-Менск-Нежын (Украіна). Яўхім Карскі атрымаў пачатковую адукцыю ў народнай вучэльні в. Ятра. Потым у Яўхіма была Менская духоўная вучэльня і семінарыя, дзе ён насыць прозвішча Навіцкі. Перад апошнім курсам (класамі) семінарыі вырашыў паступіць у Нежынскі гісторычна-філалагічны інстытут (1881-1885). Калі б не атрымалася паступіць, мог вярнуцца. Пасля зацічнення ў Нежынскі інстытут Яўхім Навіцкі вярнуў прозвішча па маці Карскі і з гэтым прозвішам пражыў усё астатніе жыццё. Усе яго браты і сёстры па маці з нараджэння наслілі прозвішча *Навіцкія*.

26. Нежын (Украіна) - Менск. 26 снежня 1918 г. адбылося паседжанне ў Нежынскім гісторычна-філалагічным інстытуце (альма-матэр акадэміка), дзе большасцю галасоў абраў Яўхіма Карскага дырэктарам інстытута. У Нежынене ўсталявана шыльда ў памяць пра Яўхіма Карскага. А Я. Карскі восенню 1918 года быў у камандзіроўцы на Украіне (Нежын, Кіеў) потым з'ехаў з Украіны і займаўся арганізацыяй у Менску беларускага ўніверсітэта і на паседжанні ў Нежынене адсутнічаў. Галоўнай мэтай Я. Карскага ў Менску было адкрыццё БДУ! Жыў ён тады ў Менску на вул. Вясёлай, д. 27., кв. 3.

27. Ліверпуль-Брэст (Францыя). Старышы сын Яўген. Сувязі са старэйшым сынам мічманам Яўгенам верагодна перапыніліся ў 1918 годзе, як піша Аляксандар Карскі, яму пісаў у Ліверпуль бацька Я. Карскі, калі Яўген быў поўны рашучасці змагацца на баку Антанты і ў г. Брэст падаваў прашэнне аб прыёме яго на французскую вайсковую службу.

28. Петраград-Масква. Малодшы сын Сяргей служыў у Марскім Генераль-

ным штабе ў Петраградзе, потым са штабам - у Москве. У Москве знайшла апошні прытулак Карская Сафія Мікалаеўна, яна памерла ва ўзросце 76 гадоў 8 лютага 1946 года. Пахавана жонка Я. Ф. Карскага ў Маскве, на 17 участку Галавінскіх могілак. Наталля Яўхімаўна Карская - дачка акадэміка Я. Карскага, возьмез шлюб з менчуком Віктаром Баркоўскім, вучнем Я.Ф. Карскага, будучым акадэмікам, дырэктарам Інстытута мовазнаўства АН СССР, які пайшоў з жыцця 26 снежня 1982 г. Наталля Яўхімаўна Баркоўская памерла ў 1981 г. Два дзесяцігоддзі Віктар Баркоўскі кіраваў кафедрамі ў Магілёве (1930-1932), Ноўгарадзе, Мікалаеве, Сімферопалі, Яраслаўлі, Львове (1946-1950). З 50-х гг. ХХ ст. В. Баркоўскі з сям'ёй жыў у Маскве. Менавіта, дзякуючы Карскаму Баркоўскі стаў філологам, бо ён казаў, што Беларусі філологія зараз вельмі патрэбны, хоць марыў Віктар Баркоўскі пра фізмат ці тэхнічную ВНУ. Атрымаўся добрыя вучоны і вядомы акадэмік. Падрыхтаваны том да перавыдання ў рамках працы Інстытута мовазнаўства АН БССР, а выдадзены АН СССР у Маскве ў 1955 г. тры часткі тома.

У падрыхтаваным томе "Беларусы" Інстытутам мовазнаўства АН БССР і выдадзеным ў Маскве ў 50-я гады В. Баркоўскі ў загалоўку і ў тэксце кнігі замяніў слова "белоруское племя, белорусское наречие" словамі "белорусский народ, белорусский язык". Замену гэтую ў сваёй прадмове Віктар Баркоўскі матывуе: "Карскі ў сваіх шматлікіх працах ужывалі, побач з тэрмінамі белорускій народ, белорускій язык, западнорускій язык, тэрміны, якія ва ўмовах царскага рэжыму былі вымушанай уступкай афіцыйным колам, строгай цензуре: *белоруское племя, белоруское наречие, западноруское наречие*. У новым выданні "Беларусу" захоўваючца толькі тыя назвы, каторыя паказваюць сапраўдны погляд самога аўтара, што горача любіў свой народ - беларусаў, што думаў аб часе, калі Беларусь будзе свободнай і ічаслівай..."

(Працяг у наступным нумары.)

Новая сустрэча з “Жывым словам”

На адной са значных кніжных імпрэз гэтага года выступаў Народны літаратурны тэатр "Жывое слова". Рэжысёрам тэатра з'яўляецца Алеся Мойскі, які адзначаў 10 траўня свой дзень народзінаў.

"Жывое слова" - унікальная з'ява ў сучаснай студэнцкай творчасці і аматарскім тэатры. Гэта адзіны студэнцкі тэатр, які жыве выключна беларускай мовай. Спецыфіка тэатра - у працы з літаратурнымі тэкстамі, у развіціі ўменняў данесці мастацкае слова гледачам і слухачам. Выпускнікі тэатра сёння працуяць на радыё і тэлебачанні, у кіно і прафесійным тэатры, іх імёны вядомыя ў Беларусі і за мяжой.

Паэт, журналіст і мастацкі кіраўнік тэатра Алеся Мойскі нарадзіўся 10 траўня 1988 года ў Менску, вучыўся ў сярэдніх школах № 31 і № 178, скончыў факультэт беларускай філалогіі і культуры БДПУ імя М. Танка. Свой першы верш ён напісаў у 2004 годзе ў 16 гадоў. Падборкі вершаў і апавяданняў маладога аўтара друкаваліся ў часопісах "Маладосць", "Бярозка", а апавяданні змяшчаліся ў "ЛіМе". Алеся Мойскі быў удзельнікам Рэспубліканскіх творчых конкурсаў "Брама мар" і конкурсу "Дэбют" па тэме "Дзіцячы сэрцаў уладар", у межах магістарскай працы ён даследаваў пазію Максіма Танка.

Тэатр "Жывое слова" быў створаны ў лістападзе 1966 года артыстам Нацыянальнага акаадэмічнага драматычнага тэатра імя Янкі Купалы, выкладчыкам педагогічнага інстытута і акаадэміі мастацтваў Андрэем Калядой. У 1977 годзе калектыв атрымаў званне народнага. Тэатр аўтадувае студэнтаў з розных навучальных установ. З 2012 года тэатрам кіруюць Алеся Мойскі і Алеся Сівочіна. На працягу наву-

чальнага года ў тэатры працуе клуб творчых дыялогаў, і ўдзельнікі калектыву ладзяць сустрэчы з вядомымі дзеячамі культуры і цікавымі асобамі.

Так, адбываліся знаёмствы з даследчыкам творчасці М. Танка і У. Карагевічам літаратуразнаўцам Анатолем Вераб'ём, дачкой Сяргея Граховскага - Таццяной, Навумам Гальпяровічам, Алесем Камошкім і іншымі асобамі.

У рэпертуары тэатра спектаклі - "Вечер", створаны па п'есе "Маці ўрагану" У. Карагевіча, пастаноўка па рамане "451 градус па Фарынгейце" Р. Брэдбери. Важней з'явай было ажыццяўленне спектакля "Дудар". У ім перапляліся творы восьмі розных аўтараў, пачынаючы з С. Палуяна і В. Ластоўскага і заканчваючы Ф. Кафкам і Х.-Л. Борхесам.

Э. Дзвінская, фота аўтара.

Літаратурна-мастацкі салон фестывалю “Вытокі. Крок да Алімпу”

У рамках рэспубліканскага спартыўна-масаўага мерапрыемства "Вытокі. Крок да Алімпу", прысвечанага 30-годдзю Нацыянальнага алімпійскага камітэта Рэспублікі Беларусь у Лідскім гісторычна-мастацкім музеі сумесна з Палацам культуры горада Ліды быў арганізаваны літаратурна-мастацкі салон. У ім прынялі ўдзел музыканты з Беларускай дзяржаўнай акаадэміі музыкі ў складзе Аляксандры Пяцэвіч (вакал) і Ганны Лабкоўскай (фортепіяна), Вікторыі Бараноўскай (фортепіяна), Кацярыны Юхновай (цимбалы) і паэты з горада Ліды Тарэза Смольская, Людміла Краснадубская, Ірына Маркевіч, Констан-

цін Якубчык, Станіслава Белагалавая, Людміла Русь, а таксама Вольга Верасняк і Ала Юшко. Вечарына атрымалася цудоўнай, усе атрымалі зарад пазітыву.

Пра ўесь фестываль "Вытокі. Крок да Алімпу" чытайце на сайце nslowa.by.

Наши кар.

Ангела Меркель заклікала запусціць ПС-2 з-за патрэбы ў расійскім газе

Канцлер ФРГ Ангела Меркель выступіла за найхутчэйшае завяршэнне праекта будаўніцтва газаправода "Паўночны струмень - 2" (ПС-2). Пра гэта паведаміла ў суботу, 15 траўня, "RIA Навіны".

Меркель удакладніла, што ўлады Германіі падтрымаюць будаўніцтва ПС-2 без увагі на санкцыі з боку ЗША. Паводле інфармацыі, прадстаўленай міністэрствам эканомікі краіны, ФРГ адчувае вострую неабходнасць у газе. Уласная здабыча ў дзяржаве памяншаецца пры попыце, які пастаянна расце.

Адзначаецца, што Германія аддае перавагу блакітнаму паліву, адмаўляючыся ад вуглю і атамных электрастанцый. Аднак палова газу, які экспартуецца ў Еўрасаюз (ЕС), з'яўляецца расійскім. Пры гэтым у 2020-2021 гадах пастаўкі газу ў ЕС павялічыліся на 30% з-за халоднай зімы. Аднак запоўненасць газавых сховішчаў у ЕС рэзка зменышлася. Так, на найбуйнейшым ёўрапейскім радовішчы Граніген у Нідэрландах здабыча газу скончыла ўжо ў 2022 годзе.

Прэм'ер-міністр германскай федэральнай ўрады Саксонія Міхаэль Крэчмер удакладніў, што "Паўночны струмень - 2" дазволіць вырашыць праблему імпарту. У сваю чаргу, кіраўнік міністэрства эканомікі і энергетыкі ФРГ Петар Альтмайер адзначыў, што газ, які імпартавала Германія з СССР, а затым з Расіі, ніколі не быў "палітычнай зброяй у адносінах паміж Усходам і Захадам".

Раней, 14 траўня, кіраўнік Мінэнерга

РФ Мікалай Шульгінаў паведаміў, што ў Еўропе зацікаўлены ў рэалізацыі праекта "Паўночны струмень - 2". Ён распавёў, што будаўніцтва газаправода знаходзіцца ў завяршальнай стады.

Сустраршыня нямецкай партыі "Альтэрнатыва для Германіі" Ціна Крупала адзначыў 11 траўня, што праект ПС-2 павінен быць завершаны, бо пастаўкі расійскага прыроднага газу вельмі важныя для Германіі.

8 траўня амбасадар Расіі ў ФРГ Сяргей Нячаяў дапусціў, што "Паўночны струмень - 2" будзе пабудаваны яшчэ да выbaraў у бундэстаг, якія пройдуць 26 верасня. Акрамя таго, 20 красавіка Меркель паказала, што Берлін зрабіў выбор на каратысць будаўніцтва ПС-2, нягледзячы на крытыку краін Еўрасаюза. Па яе словам, вакол праекта ідзе палітычнае барацьба, аднак Берліну варта падтрымліваць гандаль з Москвой, у тым ліку ў энергетычнай сферы.

"Паўночны струмень - 2" будзе падтрымліваць праект і ўдзельнічаць у яго рэалізацыі. Супраць выступаюць Прывалтыка, Польшча, Украіна і ЗША. Апошняя ўжо не раз уводзілі санкцыі супраць будаўніцтва газаправода.

Фота: Global Look Press/dpa-Zentralbild/ZB/Jens Battner.

Ахвяраванні на ТБМ

1. Ралько Леанід - 30,00 р.
2. Кукавенка Іван - 15,00 р.
3. Копыл Ілля - 50,00 р.
4. Бусел Мікола - 30,00 р.
5. Чыгір Яўген - 10,00 р.
6. Чайкоўскі Павел - 40,00 р.
7. Супіталёў А.Б. - 5,00 р.
8. Жыдаць Дзяніс - 100,00 р.
9. Сотнікаў А.Я. - 25,00 р.
10. Баранаў І.А. - 6,00 р.
11. Юнчыц Сяргей - 100,00 р.
12. Бубен Кастьс - 15,00 р.
13. Качаноўская Наталля - 10,00 р.
14. Старыкевіч Іван - 150,00 р.
15. Коўган Барыс - 150,00 р.
16. Фурс Антон - 25,00 р.
17. Сухоцкі - 10,00 р.
18. Пяцельчыц Тадэвуш - 0,50 р.
19. Птушка С.І. - 5,00 р.

20. Крачкоўская В.А. - 10,00 р.
21. Салавей Васіль - 22,50 р.
22. Плакса Наталля - 105,00 р.
23. Юнчыц Сяргей - 20,00 р.
24. Аксючыц Галіна - 10,00 р.
25. Аксючыц Ганна - 20,00 р.
26. Блінова Т.І. - 120,00 р.
27. Трубач Таццяна - 7,00 р.
28. Розін Дзмітрый - 50,00 р.
29. Кароль Вольга - 13,00 р.
30. Віданава Ірына - 25,00 р.

Дзейнасць ГА "ТБМ імя Францішка Скарыны" па наданні роднай мове рэальнае статусу дзяржаўнай вымагае вялікіх выдаткаў. Падтрымліваць ТБМ – справа гонару кожнага грамадзяніна краіны.

Просім Вашыя ахвяраванні дасылаць на адрес: вул. Румянцева, 13, г. Мінск, 220034, альбо пералічыць на разліковы рахунак ТБМ № BY84BLBB30150100129705001001 у Аддзяленні № 539 ААТ "Белінвестбанка" IBAN - BLBBBY2X (УНП 100129705) праз любое аддзяленне ашчадбанка Беларусьбанк.

(Працяг. Пачатак у № 12 ад 24 сакавіка 2021 г.)

У плане Спаская царква была ў выглядзе выцягнутага лацінскага крыжа з двухвежавым фасадам-нартэксам. Тры нефы ў храме былі роўныя па вышыні і накрыты агульным двухсхільным дахам, а таму звонку будынак выглядаў як аднанефавы. Іагану Глаубіцу належыць і ўнутраны дэкор храма, а роспісы сцен былі адноўлены ў пазнейшы час. Інтэр'ер быў выкананы ў стылі ракако. Двух'ярусыні іканастас быў пакрыты срэбрам і пазалотай. Амбон і ківоты пакрыты пазалочанай накладной разьбой вытанчанага малюнка, а таксама абразы і шаты, якія выканалі магілёўскія вядомыя майстры іканапісец Афанасій Пігарэвіч і чаканшчык Пятро Сліжык.

Гісторыя Магілёўшчыны

Спаская царква

Частка 2

скага манастыра ў садзе архірэя меў працяглую размову князь Рыгор Пацёмкін з імператарам Аўстра-Венгрый Францам Іосіфам. У час вайны 1812 года французскія войскі пакінулі ў горадзе ўсё цэлым і не рабавалі праваслаўныя храмы, але абшукалі кладавыя Спаскай царквы і забралі 8 турецкіх гармат, якія Р. Пацёмкін падараў епіскапу на медны звон. Падчас знаходо-

ў зарваць царкву, калі пачаліся налёты савецкай авіяцыі, бо высокі будынак мог быць арыенцірам для лётчыкаў. Але гэта гітлераўцам не ўдалося, бо царква вельмі трывала была пабудавана, і яна была знішчана, хутчэй за ўсё савецкай авіацыяй. Па меркаванні краязнаўца Алега Давіда Лісоўскага, царква была знішчана савецкай авіацыяй у перыяд люты - сакавік 1944 года.

Да новага архітэктурнага прыёма, які выкарастаў Глаубіц, не хацярнага для беларускай традыцыі, даследчыкі адносяць пяцігaloўе над сяродкрыжжам, падобнае на Андрэеўскую царкву ў Кіеве. Але калі ў Андрэеўской царкве пяцігaloўе з'яўляецца цэнтрам кампазіцыі і архітэктурнай дамінантай, то ў нашым выпадку яно адыхравае дэкаратыўную і сімвалічную ролю. Па меркаванні даледчыцы архітэктурны Алены Дзмітрыеўны Квятніцкай, светлавы барабан і асноўны аб'ём храма былі пабудаваны ў розныя часы, абычы сведчыць розная па памерах будаўнічая цэгла. Галоўны фасад, які накіраваны на захад, быў складзены з вельмі тонкай цэглы, а барабан купала з цэглы звычайнага памеру. Гісторык адзначае падабенства царквы з украінскімі храмамі. І гэта не выпадкова, бо Магілёў меў шчыльныя контакты з Украінай на працягу стагоддзяў. Спаская царква пабудавана ў стылі позняга беларускага Віленскага барока, і таму асноўнае значэнне нададзена галоўнаму фасаду, які фланкіруе дзвіна тэлескапічнымі вежамі, паміж якімі размяшчаецца "карункавы" франтон.

Гісторыя Спаскай царквы насычана многімі цікавымі гістарычнымі падзеямі і фактамі. Напрыклад, у траўні 1780 года расійская імператрыца Кацярына II ў час свайго візіту ў горад Магілёў дзеля сустрэчы з імператарам Аўстра-Венгрый наведала кафедральны сабор, дзе епіскап Г. Каніскі казаў прамову. Тут жа на тэрыторыі Спа-

скага манастыра ў часы Першай сусветнай вайны менавіта Спаская царква выконвала функцыі царквы пры Стаўцы. І за гады вайны ў гэтым храме побывала ўсё імператарская сям'я і ўсё вайсковая і палітычная эліта Расійскай імперыі. Ва ўсе святочныя дні і ў недзелью, а таксама напярэдадні цар наведваў штабную царкву. Рызніца гэтай царквы, дзякуючы шчодрым ахвяраванням, уяўляла вялікую мастацкую капштадтасць і к канцу 1916 года была нават багацей за рызніцу Фёдараўскага сабора ў Царскім Сяле!!! Царская сям'я рэгулярна наведвала царкоўныя службы. М. Бялеўская ўзгадвала: "Там пеў выдатны хор з мабілізаваных спевакоў, і гэты хор мог смела спаборнічаць з любым мітропалічным хорам. Гасудар быў аматарам царкоўных спеваў і меў любімую песнепені, якія ў яго прысутнасці і выконваліся". У сакавіцкія драматычныя дні 1917 года для таго, каб падтрымачыць свайго сына, былога цара Мікалая II, з Кіева ў Магілёў завітала ўдава-імператрыца Марыя Фёдаравна, якая таксама малілася ў Спаскай царкве. Вось, як яна ўзгадвала гэтыя дні: "Была ў царкве, дзе сустрэлася з майм Нікі, малілася спачатку за Раствію, затым за яго, за мяне, за юю сям'ю. У 11 гадзін служба скончылася."

Пасля бальшавіцкага перавароту 1917 года храмы ў Магілёве началі зачыняцца, і ў Спаскай царкве, дзякуючы намаганням гісторыка і архівіста Зміцера Даўгялы, быў створаны архіў, куды звозіліся дакументы з усяго горада. Але, на вялікі жаль, архіў быў разгромлены супрацоўнікамі ЧК, якія знаходзіліся побач у былога палаца епіскапа і кансistorыі. Затым разглядаўся варыянт выкарыстання величнага храма ў якасці спартовай залы для вайскоўцаў. Як бы там ні было, але да вайны сам будынак царквы быў цэлы і не пашкоджаны. І ўжо толькі ў час масавых бамбардзіровак Магілёва савецкай авіацыяй з 1943 - 1944 гадах храм быў зруйнаваны. Па сведчаннях старажылаў, гітлераўскія захопнікі спрабавалі

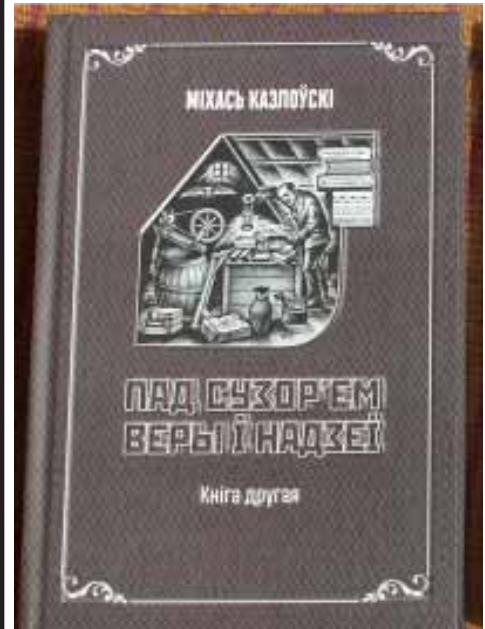
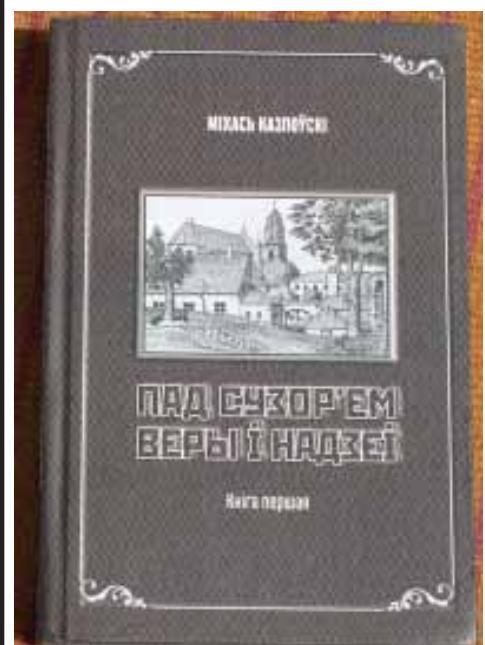
Ужо пасля вайны, у 1950-х гадах на падмурках храма быў пабудаваны будынак Будэрэста №12, а зараз тут знаходзіцца Абласны следчы камітэт. Большая частка падмуркаў Спаскай царквы, на вялікі жаль, знішчана. А. Лісоўскі ў апошнія гады сабраў вялікую калекцыю фотаздымкаў Спаскай царквы, якая дапамагае нам прасачыць гісторыю храма ў апошнія гады яго існавання.

Алег Дзыачук
Магілёў

На здымках: 1. Спаская царква, 1916 г.; 2. Цар Мікалай II каля Спаскай царквы; 3. Званіца Спаскай царквы; 4. Архівіст Зміцер Даўгяла; 5. Спаская царква, 1943 г.

Выйшаў з друку двуҳтомнік Міхася Казлоўскага

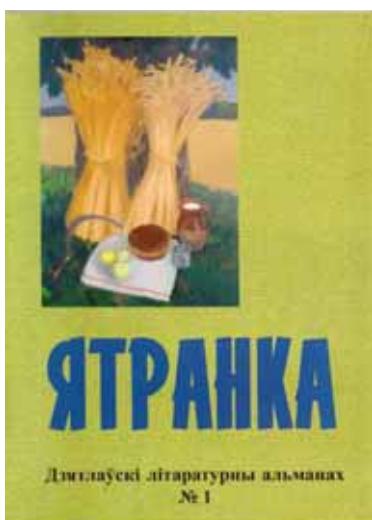
Хто такія Раман Семашкевіч, Віктар Казлоўскі, Мікалай Грышкевіч, Пётр Зяновіч, Адам Більдзюкевіч, Мікола Ільшэвіч, Уладзіслаў Чарняўскі, Віктар Шутовіч, Тодар Куніцкі, Вольга Таполя, Сяргей Сахараў і дзясяткі іншых асобаў Беларусі? На гэта пытанне вы зможаце адказаць толькі тады, калі прачытаеце ўнікальны двухтомнік артыкулаў, эсэ, літаратурных партрэтаў, бібліяфільскіх нататкаў і ўспамінаў даследчыка нашай літаратуры і культуры Міхася Казлоўскага з Маладечна. Двуҳтомнік мае адну назуву "Пад сузор'ем веры і надзеі". Ён пабачыў свет у менскім выдавецтве "Кнігазбор".

Падобнага двухтомнага выдання ў Беларусі даўно не выдавалася. Але гэта не проза ці пээзія, а змістоўная артыкула-даследаванні, літаратурныя партрэты знакавых, ды забытых дзеячаў беларускай культуры, якія практыкі годнае, але трагічнае жыццё ў неспакойным XX стагоддзі, гісторыя родных аўтару мясцін і нараджэнне беларускага бібліяфільства, ліставанне вядомых беларускіх літаратаў і краязнаўцаў. Шырокая і грунтоўна апісаная жыццё і дзейнасць вядомага заходнебеларускага грамадскага і культурнага дзеяча Адольфа Клімовіча (1900-1970). Упершыню чытачы даведаюцца з двухтомніка Міхася Казлоўскага пра лёс бібліятэкі і архіва генерала Каастуся Езявітава, пра мастакоў і бібліятэчку часопіса "Узвышша", пра беларускія выданні ў ковенскай Летуве, пра Дзвінскія беларускія выданні, пра беларускія таварыства бібліяфілаў у БССР і шмат-шмат пра што іншае. "Пад сузор'ем веры і надзеі" Міхася Казлоўскага - своеасаблівы даведнік пошукаў і знаходак, адкрыцця і памяці пра забытых беларусаў, пра книгі і падзеі.

Барыс Баль,
Беларуское Радыё Рацыя.

Намаганнямі сяброў Дзярляўскай раённай арганізацыі ТБМ, з дапамогай газеты "Наша слова" ў лютым 2021 года быў надрукаваны першы нумар раённага літаратурнага альманаха "Ятранка".

Адбор твораў, укладанне, прадмову і рэдакцыю іх зрабіў краязнавец, журналіст, даследчык літаратуры, сябра Саюза беларускіх пісьменнікаў са Слоніма Сяргей Чыгрын. Амаль усе тэксты на камп'ютары на грамадскіх пачатках набрала і адредагавала супрацоўніца Дзярляўскага гісторыка-краязнанічага музея Алена Абрамчык. Ідэйна натхняў і падштурхуюваў усю працу аўтар гэтага артыкула. Доўга шукалі назыву. Выбар спынілі на "Ятранцы". Так называеца права прыток ракі Моўчадзь. Гэта рапуха бярэ пачатак з крыніцаў каля вёскі Ярошычы ў Наваградскім раёне, за паўтара-два кіламетры ад легендарнага возера Свіцязь і на працягу 31 кіламетра цячэ паміж паўднёва-заходніх схілаў Навагрудскага ўзвышша аж да Наваельні, дзе і аддае свае воды Моўчадзі. Напаўняючы Ятранку дзясяткі крыніцаў, у тым ліку жывой і мёртвай водой з сусветнавядомай Косіцкай крыніцай. Аддаючы свае воды Ятранцы і некалькі кароткіх бызыменных рачулак, а таксама больш значныя Мутніца і Лапушанка.

Здавені вада Ятранкі прыводзіла ў рух механізмы вадзяніх млыноў. Калісці іх было звыш дзесяці. Рачной вадой пайлі жывёлу, палівалі агароды, мылі і пала-

скалі ў ёй бялізу. Летам працавіты люд прыбрэжных вёсак змываў надвячоркам пот пасля палявых работ, а дзяціца дык бавіла час каля вады і ў вадзе з ранку і да самага вечара.

Пра тое, якое месца ў жыцці прыятранскіх вёсак мела гэтая рэчка, цудоўна, запаміナルна, памайстэрская, як сапраўдны класік, з непаўторнай цеплынёй распавёў у апавяданні "Жывая вада" наш зямляк, ураджэнец вёскі Варакомшчына, знакаміты беларускі пісьменнік Вячаслаў Адамчык (гэтым апавяданнем і пачынаецца раздел "Проза" нашага альманаха). Нават той, хто ні разу не быў на Дзярляўшчыне ці ўвогуле ў Беларусі, прачытаўшы "Жывую воду", закахаецца ў яе, захоча прыехаць сюды, каб на свае очи ўбачыць гэты цуд нашага краю.

Напэўна, хараство прыроды ў прыбрэжжы Ятранкі, яе чыстыя кропінчыя воды, дзе і сёння, нягледзячы часам на празмерную хімізацыю сельгасвытворчасці, непрадоказальную "ўзброенасць" і хітрыкі сучасных браканероў-рыбакоў, можна ўбачыць чырвонакіжных стронту і харыюса, маляўнічыя пагоркі Наваградскага ўзвышша з шатамі зменшаных хваёва-лісцёў лясоў і пералескаў, барагах суніцамі, чарніцамі, брусніцамі, малінамі, ажынамі і іншымі ягадамі, рознымі грыбамі і арэхамі, не магло не натхніць мясцовыя люд не толькі на штодзённую звыклую сялянскую працу, але і на творчасць.

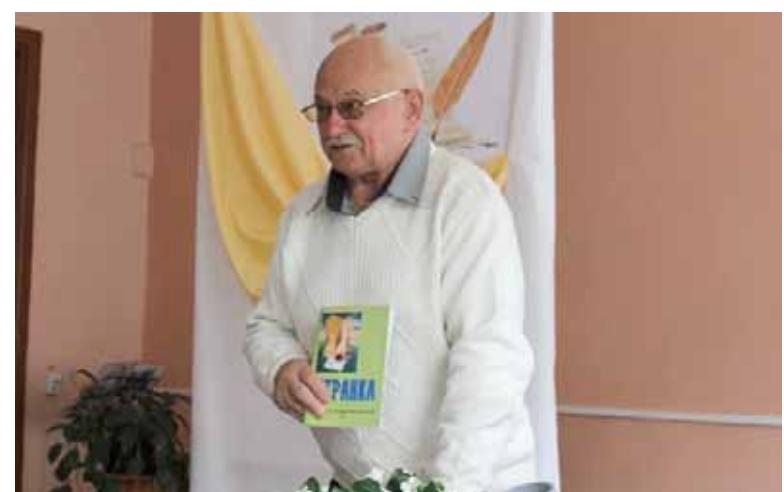
Мы ўжо ўгадалі, што Варакомшчына дала натхненне і дарогу ў жыццё пісьменніку Вячаславу Адамчыку. У Рабках вырас навуковец, літаратурнаведомаць і крытык, пісьменнік Вячаслаў Чамярыцкі. У Заполлі, што ўжо ў Наваградскім раёне, убачыла свет, расла і сталела вядомая пісьменніца

ларускай палеаграфіі (наука, якая вывучае старажытныя рукапісы), аўтара бясцэннай працы - трохтомнага выдання "Беларусы" Яўхіма Карскага.

Без перабольшвання можна сцвярджаць, што прыгажосць родных мясцін натхняла і жыхароў Наваельні, у прыватнасці, разъбяра па дрэве, паэта Яўгена Мацвеева, прафесара-фізіка Віктара Анішчыка, доктара матэматычных наукаў з Данілавіч Эдуарда Груду і многіх іншых.

Раздел "Проза" змяшчае і тры апавяданні вядомай на Дзярляўшчыне ды і далёка за яе межамі сяброўкі Саюза беларускіх пісьменнікаў Леонарды Юргілевіч.

Ільвінью долю старонак альманаха займае раздел "Паэзія". Сюды ўключана па некалькі вершаў паэтаў, што нарадзіліся і жылі ў раёне ці нейкім чынам іх лёс быў звязаны з нашым краем, пачынаючы з 20 стагоддзя і да нашых дзён. Найперш тут творы людзей, якія адышли ў лепшы свет, а гэта Ігнат Дварчанін і Сяргей Хмара, Язэп Крыга і Малады Дубок, Нікіфар Жальба і Віталь Губэрэвіч, Мікола Грышан і Яўген Мацвеев, Алег Аблажэй ды тройка

га траўня - адразу два такія ж мера-прыемствы. Спачатку ў Доме культуры пасёлка Гезгалы, а пазней - у раённай бібліятэцы. У гэты дзень да нас дадзіліся і пісьменнікі з Гародні і Слоніма на чале са старшынём абласной філіі Саюза беларускіх пісьменнікаў, галоўным рэдактарам альманаха "Новы замак" Янкам Трацяком, а таксама паэтом Мечыславам Курыловічам і журнналістам-пісьменнікам Уладзімірам Хільмановичам ды Сяргеем Чыгрыном са Слоніма. Яны разам з намі прэзентавалі дзясяткі нумар свайго штогодовага альманаха.

зачэпіцкіх паэтаў - Гарасім Прамень, Васіль Струмень, Пятрусь Граніт, а таксама творцаў-сучаснікаў - Георгія Шундрыка, Веры Хрышчановіч, Лідзії Нічыпар, Міхаіла Лук'янчыка, Алены Абрамчык, Раісы Лакізы, Алы Нікіфорчык, Кастусі Ільюшчыца ды Ірыны Касянковай.

Завяршаецца альманах раздзелам "Краязнаніцтва". У сваіх артыкулах Фёдар Красюк, Дзмітрый Кузьма і Валерый Петрыкевіч адкрываюць новыя, малавядомыя факты з жыцця Адама Міцкевіча, генерала Яна Канопкі і засновальніка Дзярляўска Канстанціна Астрожскага.

У канцы красавіка адбылася першая прэзентацыя нашага альманаха ў Дзярляўскім гісторычна-краязнанічым музеі. А пятнадцатынай рускай і бе-

Рэдактар Станіслаў Вацлававіч Суднік

Рэдакцыйная калегія:

Эдуард Акулін, Алена Анісім, Алеся Аўласевіч, Юрась Бабіч, Марыя Баравік, Аляксей Карпенка, Эла Оліна, Ігар Пракаповіч, Аляксей Пяткевіч, Станіслаў Суднік, Людвіка Таўгень, Алег Трусаў, Дзяніс Тушынскі, Аляксей Шалахоўскі.

<http://nslowa.by/>
<http://pawet.net/> <http://kamunikat.org/>
<http://tbm-mova.by/> <http://belkiosk.by/>

Аўтары цалкам адказныя за падбор і дакладнасць прыведзенай інфармацыі.
Рэдакцыя рукапісы не вяртае.

Газета надрукавана ў Лідскай друкарні.
231300, г. Ліда, вул. Ленінская, 23.

Выдавец: Установа інфармаціі "Выдавецкі дом ТБМ".
Газета падпісаны да друку 17.05.2021 г. у 17.00. Замова № 1044.

Аб'ём 2 друкаваныя аркушы. Наклад 1200 асобнікаў.
Падпісны інಡекс: 63865.
Кошт падпіскі: 1 мес.- 2,65 руб., 3 мес.- 7,95 руб.
Кошт у розніцы: падомоўленасці.

Заснавальнік:

ТБМ імя Францішка Скарыны.

Пасведчанне аб реєстрацыі № 908 ад

18 снежня 2009 г. выдадзена Міністэрствам інфармаціі Рэспублікі Беларусь.

Адрас рэдакцыі:

231293, Лідскі р-н, в. Даўгіна.

Адрас для паштовых адпраўленняў:

231282, г. Ліда-2, п/с 7.

E-mail: naszaslowa@tut.by